

menys, podem admetre que tot ve de TANTUM.

Essent aquest mot un terme gramatical, el seu estudi històric pertany molt menys al dicc. que a la gramàtica. Per tant passarem de llarg per la major part de les qüestions, i ens limitem a donar alguns materials ací i allà, sobre extrems poc coneguts. Sobretot en poetes medievals *tant* es troba sovint despullat del seu valor comparatiu fins al paper d'una partícula merament ponderativa, fet molt típic de l'estil dels nostres dels Ss. XIII-XIV, ben repetit en Cerverí: «*Tantas* 10 *vetz soy blasmatz dins mayso e per via / quan àn tan apensatz ---*» (4/95.1); «*tant* ai e-l cor d'alegrança ---» (98/7.1); «non es prims ne senatz ab *tant* de maestria / no fos afasendatz ---» (4/95.6); «*tans* affans, pesans, e dans tan grans ---» (16/102.1). Veg. nota en la meua ed., amb exs. encara més típics; i una altra sobre l'ús comparable de *tant* no --- («*tant* no vai ---»).

Una i altra cosa són més freqüents encara en els trobadors occitans: «En Lemozi, ont a trag mant cairelh / en *tanta* tor, *tans* murs e *tan* ànvan, / fag e desfag e fondut *tant* castel, / e *tant* aver tolt --- e *tant* colp dat --- e *tanta* fam e *tanta* set ---», Bertran de Born (*Quan la novella* ---); «*Tan* m'angoissa -l cortezia / e-l gai solatz / de leis e la gran beutatz», Peïrol (*Gr.*, 366.22; IV, 5); «*tan* tem l'orguèlh del món e la bobansa / ---», Peire Cardenal (*Gr.*, 335.24; I, 4); «e vostra grans beutatz / m'abellis *tant* e-m platz ---», Peire Ramon de Tolosa (*Gr.*, 355.15; III, 8). Era sentit com talment típic de l'estil trobadoresc, que quan Dante fa parlar Arnaut Daniel en la seva llengua en el *Purgatori*, el fa començar amb les paraules «*Tant* m'abellis vostre cortés deman ---».

Quant a *tant* no l'ex. més cèlebre és el de Peire Rogier «*Tant* no plou e no ventaja / --- / si ús se presenta / qu'ilh devh lonc se assure / ---», i en Cerverí (nota en la meua ed.), i veg. la de Lewent, *ASNSL* CLII, 222-25. Però això també era de prosa catalana tan pura com la de Llull: «*tant* no anaren ni cridaren que poguessen atrobar null home que si mateix volgués donar per lo bon» (*Blang.*, *NCL.* II, 104.7).

La ponderació també existeix, és clar, quan se li fa anunciar un resultat, i llavors es reforça amb gran èmfasi, si va repetit: «--- / enaxí lur cors girar / e-l labi d'amont levar / e --- / e d'aquestes tacanyies / fan elles *tantes* e *tantes* / que meravella és com Déus / vol sofrir-les ne portar-les» en el poema juvenil d'Eiximenis de *Les Dones* (III, v. 65, *EntreDL* I, 181).

Altres tants, *tres tants* etc. eren el mitjà d'expressar la reduplicació i els múltiples; ja en el S. XIII: «*Dos tans* 'el doble' ja en un doc. de P. de Tous, a. 1251 20 (*MiretS*, *CongrLICat.*, 528); «De la hora ençà no hac mester --- nostra ajuda la ila de Maylorques, ans la ha N. S. multiplicada, que val *dos tants* que no faÿa en lo temps dels sarraïns», Jaume I (*Ag.*, 173, § 124); «e fer-vos-he *mil tants* pus ric / e més honrat que may no fos», BMetge (*Fort. e Pr.*, *NCL.* x, 79).

La variant de *tan(t)*, més emfàtica, *aitan(t)*, es troba abundantament des dels orígens «à màs lo meu kaval --- et agl-li a dar 8 sols., e --- que di<s>ren a Poycerdà que *aitan* valia, e no m'en i volg relaxar», 60

doc. de 1230-50 (PPujol, *DocVgUrg.*, 14.6). Moltes vegades, més que comparació de quantitat, *aitant* que es convertia en una espècie de locució conjuntiva subordinadora d'oracions senceres, presentades com a resultat d'una enunciació; així en Llull: «altre guardó no us pusc fer, mas d'*aytant* que-us podets plevir de ma persona a tot vostre plaer» diu a Blanquerna la temptadora donzella (*NCL.* I, 260.8); ja en un doc. parlarès de princ. S. XIII: «crexemus de sen<y>oria *aitant* 10 vobis, iamdicti seniores, quod habeatis super nos ---» (Tírvia, a. 1225, *BABL* VII, 174).

Pel que fa a l'etimologia d'aquest element prefixat *ai-*, ja ha estat explicada i demostrada, a propòsit dels paral·lels *aital* i *així* (veg. *TAL*, *SI*): com allà hem vist, *ai-* és el resultat de l'aglutinació d'*ECCUM* adverbial demostratiu del llatí vulgar *EC(CU)TANTUM*, mentre que amb el mateix valor va resultar *cotanto* en italià, i *atanto* o *atan* en castellà antic, que encara no havien mort del tot en els inicis del seu període clàssic: 20 «*AREUSA*: —Oh fuerte tribulación! Oh dolorosas nuevas ---! --- Oh pérdida incurable! ¿Cómo ha rodeado *atan* presto la fortuna su rueda? Quién los mató?», *Celestina* (xv, *Cl. Cast.* II, 135.22), si bé quaranta anys després ja sonava ranci i hi veien un reble mètric: 25 «No me suena bien una *a* que algunos de vosotros ponen --- diciendo *atan* buen, y, como dize vuestro *Cancionero General*: Oh qué dichos *atan* vanos --- VALDÉS: Aquella *a-* es superflua y --- la ponen por henchir el verso los ruines trovadores» (*Diálogo de la L.*, *Cl. C.*, 52.7); *atan(t)* es troba també algun cop en cat., però rarament car sempre fou *aitant* la forma pròpia catalana. En cast. algun cop es digué *aitanto* --- *quanto* ---, però això és molt rar i forma contaminada per models occitano-catalans on hi ha *altretant* (ex. de fi S. XIII en el *Tratado d. las Enferm. d. l. Aves de Caça*, p. p. BMaler, *Filologisk Arkiv* IV, 87).

Diverses locucions, alfabèticament. *Tan bé --- com ---*. «*Tan bé* d'avars *com* de paga ---» 'tant de --- com de': en les ordenances dels corredors de llotja de Bna., de 1271 (f° 232v1.30, Capmany, *Mem. Ci. Bna.*, apè., p. 72); «*tan bé* del haver *com* de les terres», «*tan bé* en Cathalunya *com* en Maylorques», Jaume I (§§ 91, 104), paper en el qual és preferible escriure-ho separat (no pas *també* com s'ha fet). *Tant com més --- tant més ---* (o *aitant ---*): «En gran contrariatat estan castedat e luxúria; e *aytant com* lo trobat és major, d'*eytant* se diversiffiquen *pus* fortment, e-s lunyan la una de la altre», Llull (*Merav.* III, 157). *Tant com* es pot usar amb el valor de 'a mesura que': «Hi ha com una ambició de viure, que és gran i admirable en la joventut, poderosa i ampla en la maduresa, i que minva, *tant com* un es fa vell, fins que a les darreries de la decrepitud ve a ser tan migrada que ---», Coromines (*Vida Austeras*, 364.1).

Locucions ternàries. *Tant ne quant* 'poc ni molt': «si negun se mou, *tant ne quant*, ---», Eiximenis (*Dotzè d. Cr.*, *NCL.* vi, 90). *Tants per tants* 'en igual proporció': «Barons, no creu que sia null rey de crestians al món que, *tantes per tantes*, haça tan bones gents, ne tan bons vassalls e tan naturals a son senyor, com yo